

දශභූමික සූත්‍රයේ ඓතිහාසික, සාහිත්‍යික හා දාර්ශනික ඇගයුම

මහායාන බුදුදහම සතුව ත්‍රිපිටකයක් නැතත් සමහර සූත්‍ර එම සම්ප්‍රදායය මගින් සුවිශේෂ කොට සැලකෙන බව නම් පැහැදිලිය. මෙලෙස සමහර සූත්‍ර සුවිශේෂ කොට දැක්වීම සඳහා එම සූත්‍ර වෛපුලය නැතහොත් මහා වෛපුලය සූත්‍ර ලෙස නම් කෙරේ. මෙවැනි සුවිශේෂ සූත්‍ර නවයක එකතුවක් නව ධර්ම වශයෙන් ද හැඳින්වීමෙන් පෙනෙන්නේ සමහර සූත්‍ර ධර්ම කරුණු අතින් වැදගත් වීම නිසා හෝ ජනප්‍රියත්වය නිසා හෝ වෙනත් එවැනි හේතුවක් නිසා හෝ සෙසු සූත්‍රවලින් වෙන් කොට සැලකුණු බවය. මෙවැනි සූත්‍රවල නම් ශ්‍රවණය කිරීම පවා සුගතියක් ලබා දීමට හේතු වන බව අමිතායුර්ධ්‍යාන සූත්‍රයේ සඳහන් වේ.¹ දශභූමික සූත්‍රය ද මෙවන් සුවිශේෂ මහා වෛපුලය සූත්‍ර ගණයට, නවධර්ම සංග්‍රහයට අයත් වන්නකි.

දශභූමික සූත්‍රය හුදෙක් දශභූමික හෝ දශභූමක හෝ වශයෙන් ද සමහර විටෙක දශභූමිශ්වර වශයෙන් ද හැඳින්වේ. දශභූමක සූත්‍ර අත්පිටපත් සියල්ලකම පාහේ දක්නට ඇති ශ්ලෝකයක් මෙලෙසය.

“යස්මිත් පාරමිතා දශෝත්තමාගුණා ස්තෙනස්තෙර් නයෙය: සුවිතා:
සර්වඥෙන ජගද්ධිතාය දශ ව ප්‍රධ්‍යාපිතා භූමය:
උච්ඡේද ධ්‍රව වර්ජිතා ව වමිලා ප්‍රෝක්තා ගතිර් මධ්‍යමා
තත්සූත්‍රං දශභූමිකං නිගදිතං ශාන්තන්තු බෝධ්‍යර්ථිනා”²

මෙහි මෙම සූත්‍රය දශභූමික සූත්‍රය වශයෙන් සෘජුව නම් කර ඇත . එහෙත් මේ ශ්ලෝකය පසුව දශභූමික සූත්‍රයට එක් කරන ලද්දක්ය යන්න බොහෝ විශතුන්ගේ මතයයි. එසේ වුව ද කිසියම් අවධියක දී මෙම සූත්‍රය ද දශභූමික සූත්‍රය වශයෙන් හැඳින්වූණු බවට මෙය සාක්ෂ්‍යයකි. මෙම සූත්‍ර සමාජිකයෙහි එකොළොස්වන පරිවර්තනය වශයෙන් ඇති පරිනදනා පරිවර්තයෙහි මෙවන් පාඨයක් යෙදේ.

“ශ්‍රී බෝධිසත්ව වර්යා ප්‍රස්ථානො දශභූමිශ්වරෝ නාම
මහායාන සූත්‍ර රත්න රාජ: සමාජිතා”³

මෙම සූත්‍රය දශභූමිශ්චර වශයෙන් හැඳින්වූණා පමණක් නොව මහායාන සූත්‍ර රත්න රාජ යන විරුදාවලියෙන් ද විස්තර කෙරී තිබුණ බව මෙයින් පැහැදිලිය. මෙවන් විරුදාවලියක් යොදා තිබීම මෙම සූත්‍රය කෙතරම් අගය කොට උතුම් කොට සැලකුණේද යන්නට සාක්‍ෂ්‍යයකි. මෙවැනි විරුදාවලී යොදා මෙම ග්‍රන්ථය හඳුන්වනු ලැබුණේ මේ අවධිය වන විට බෝධිසත්ත්ව පරමාදර්ශය ඉතා පූජනීයත්වයකට පත් වී තිබීම හේතුකොට ගෙන යන්න පිළිබඳව කිසිදු සැකයක් නැත.

මෙම සූත්‍රයේ කර්තෘත්වය පිළිබඳ කිසිදු ඉඟියක් සූත්‍රයෙහි නොදැක්වේ. "ඵවං මයා ශ්‍රැතං යන ආරම්භක පාඨයෙන් අදහස් කෙරෙන්නේ මෙය බුද්ධභාෂිතයක් වශයෙන් මහායානිකයින් විසින් සැලකුණු බවය. පාලි නිකායන්හි අඩංගු සූත්‍ර මෙන් ප්‍රධාන මහායාන සූත්‍ර ද "ඵවං මයා ශ්‍රැතං" (පාලි ඵවං මෙ සුතං) යන පාඨයෙන් අරඹනු ලැබීම සුලභ ලක්‍ෂණයක් වන අතර මෙම යෙදුම නිසාම ඵවන් සියලු සූත්‍ර බුද්ධ භාෂිතයන් වශයෙන් ගත නොහැකිය යන්න අවිවාදයෙන් පිළිගැනෙන කරුණකි. එසේ නම් දශභූමික සූත්‍රය කවුරුන් විසින් ලියනු ලැබුණේ ද? මෙම සූත්‍රයේ කර්තෘත්වය පිළිබඳව කිසිදු ඉඟියක් පවා සූත්‍රයෙන් ලබාගත නොහැකිය. එවැනි ඉඟියක් බලාපොරොත්තු විය හැකි ද නොවේ. මෙම සූත්‍රය බුද්ධ භාෂිතයක් නම් වෙනත් කර්තෘ කෙනකු ගැන කෙසේ නම් ඉඟියක් හෝ තිබිය හැකි ද? මෙම සූත්‍රය ගැන සඳහන් කරන වෙනත් මහායාන ආචාර්යවරු-අසංග, වසුබන්ධු ශාන්තිදේව, බඳු ප්‍රකට ආචාර්යවරු මෙය මනුෂ්‍ය-කර්තෘත්වය සහිත කෘතියක් බව නොසලකති. ඔවුන් මෙම සූත්‍රය සලකා ඇත්තේ සම්භාව්‍ය මහායාන ධර්ම පරිවර්තනයක් ලෙස ය. මෙම සූත්‍රයේ කථිකයා වශයෙන් සිටින්නේ වජ්‍රගර්භ නම් බෝධිසත්ත්වයාය. මෙය ද මෙම සූත්‍රය මනුෂ්‍ය කර්තෘත්වයෙන් සම්පාදනය නොවූවක් යන මතය තහවුරු කිරීමට බලපා ඇති සාධකයකි.

කරුණු මෙසේ වුවද මෙය සත්‍ය වශයෙන් කිසියම් ආචාර්යවරයකු විසින් හෝ ආචාර්යවරුන් පිරිසක් විසින් හෝ සංග්‍රහ කෙරුණු සූත්‍රයක් බවට සැකයක් නැත. සූත්‍රයේ ආකෘතිය හා සන්ධාරය යන කරුණු අතින් සලකා බලන කල පැහැදිලි වන්නේ මෙය කිසියම් එක් ආචාර්යවරයකු වෘසින් කරන ලද සංග්‍රහයක් ලෙසය. බෝධිසත්ත්ව වර්යාව භූමි දහයකින් සමන්විත වන සේ සැලකීම අරමුණු කොට ගෙන සෙසු කරුණු මේ සැලැස්ම තුළට ඇතුළත් කොට ඉදිරිපත් කිරීම සම්පාදකවරයාගේ පරමාර්ථය වී ඇත. හෙතෙම මේ පරමාර්ථයෙන් බැහැරට ගොස් නැත. පාරමිතා දහය පමණක් නොව සංග්‍රහවස්තු ආදිය ද

මේ සඳහා ක්‍රමානුකූලව උපයෝගී කොට ඇත. ඇතැම් අරමුණු සාක්ෂාත් කරගැනීම තුළින් බෝධිසත්ත්ව වර්යාව ශ්‍රාවක අර්හත් වර්යාව අභිභවනය කරන අන්දම ද හෙතෙම දක්වයි. පරිච්ඡේදයෙන් (පරිවර්තනය) පරිච්ඡේදය ගෙන බැලුව ද පැහැදිලි වන්නේ එක් සම්පාදකවරයකුගේ කෘතියක් බවය. පරිච්ඡේදවල අන්තර්ගතය සකසා ඇති ආකාරයේ වුවත් කිසියම් සාමාන්‍යයක් දක්නට ඇත. හැම පරිවර්තයක් ම ඇරඹෙන්නේ එකම ආකාරයකටය.

“වජ්‍රගර්භෝ බෝධිසත්ව ආහ-යෝයං භවන්තෝ ජීනපුත්‍රා ක්”

යන යෙදුම දෙවන පරිවර්තයේ පටන් දහවන පරිවර්තනය දක්වා යෙදේ. භාෂා ශෛලියේ මෙන්ම උපයෝගී කොට ගෙන ඇති භාෂා ප්‍රයෝගයන්ගේ ද සාමාන්‍යයක් දිස් වේ. මෙවන් කරුණු සැලකිල්ලට ගැනීමේ දී පෙනී යන්නේ දශභූමික සූත්‍රය එක් අයකු විසින් සංග්‍රහ කෙරුණක් ලෙස සැලකීම වඩා හේතු යුක්ත බවය.

එහෙත් මෙහි අමතර වශයෙන් වෙනත් කරුණු ඇතුළත් වී නැතැයි මෙයින් අදහස් නොකෙරේ. එක් කෘතියක් වශයෙන් එක් අයකු විසින් සම්පාදනය කෙරුණ ද පසු අවධිවල දී යම් යම් කරුණු කොටස් මෙයට ඇතුළත් කරනු ලැබුණා විය හැකිය. මෙහි ඇතුළත් ප්‍රාකෘත භාෂා ලක්ෂණයන්ගෙන් යුතු ගාථා පසුව එකතු කරන ලද ඒවා බැව් ලා වැලේ පූසං පඬිවරයාගේ මතය ය.⁴ මෙවන් ගොනු කිරීම් නිසාම මෙය බහුකර්තෘත්වයෙන් සම්පාදනය කෙරුණක් යැයි නිගමනය කළ නොහැකිය.

මෙවන් නිගමනයකට පැමිණීමේ දී සැලකිල්ලට ගත යුතු තවත් කරුණක් වේ. එනම් දශභූමික සූත්‍රය අවතංසකයෙහි කොටසක් සේ සම්ප්‍රදායය මගින් සැලකෙන බව ය. අවතංසක නැතහොත් බුද්ධාවතංසක මහා වෛපුලය සූත්‍රය ඇත්ත වශයෙන් ප්‍රඥා පාරමිතා මෙන්ම එක්තරා සාහිත්‍යයකි.⁵ එය කොටස් රාශියකින් (අසූවකින් පමණ) හා පරිච්ඡේද තිස් නවයකින් පමණ සමන්විත බව දැනට ශේෂව ඇති ඒන පරිවර්තනයක් මගින් පැහැදිලි වන බව වියත්තු පෙන්වා දෙති. අවතංසක සූත්‍රයේ සවිසි වන පරිච්ඡේදය වශයෙන් තිබෙන්නේ දශභූමික සූත්‍රය බව මේ ඒන පරිවර්තන මගින් පෙනේ.

මෙය අවතංසකයේ කොටසක් වශයෙන් සැලකුණ ද ස්වාධීන සූත්‍රයක් වශයෙන් ද ආදියෙහි පටන් පැවත ඇත. අවතංසක සූත්‍ර සාහිත්‍යය ගොඩ නගා ඇත්තේ විවිධ සූත්‍ර ඒකරාශී කිරීමෙනි. ස්වාධීන සූත්‍රයක් වශයෙන් පැවති දශභූමික සූත්‍රය ද කිසියම් අවධියක

අවකාශය ගොනුවට එක් කෙරෙන්නට ඇත. එනිසා වඩා සහේතුක මෙන්ම සාධාරණ නිගමනය සේ සැලකිය හැක්කේ දශභූමික සූත්‍රය අවකාශය සාහිත්‍යයේ කොටසක් ය යන්න නොව ස්වාධීනව පැවති එම සූත්‍රය ද අවකාශය සාහිත්‍යයේ කොටසක් බවට යම් අවධියක දී පත් කරගෙන ඇත යන්න ය. මෙසේ එක් කෙරෙන්නට ඇත්තේ මෙම සූත්‍රය වැදගත් සූත්‍රයක් සේ සැලකුණු නිසා විය යුතු ය.

දශභූමික සූත්‍රය සම්පාදනය කෙරී ඇති කාලය පිළිබඳව ද ස්ථිර නිගමනයක් නැත. මෙය ක්‍රි:ව: තුන්වන සියවසේ මුල් භාගයේ දී පමණ සම්පාදනය වන්නට ඇතැයි මතයක් වේ.⁶ මොරිස් වින්ටර් නීට්ස් වැනි විශ්‍යඥ මේ පිළිබඳව නිශ්චිත අදහසක් පළ කොට නැත.⁷ හර්දයාල් ඉඟි කරන පරිදි මෙම සූත්‍රය මහා වස්තු නම් ග්‍රන්ථයට පසු සම්පාදනය කෙරුණක් බවට සැකයක් නැත. එමෙන්ම මෙය ප්‍රඥා පාරමිතා ශතසහස්‍රිකාවට පසුව සම්පාදනය කෙරුණක් යැයි ද සහේතුකව සිතිය හැකිය. එහෙත් දශභූමික සූත්‍රය බෝධිසත්ත්ව භූමි සූත්‍රයට වඩා පැරණි යැයි කෘති ද්වයය සැසඳීමෙන් පෙනෙන බව හර්දයාල්ගේ අදහසය.⁸

යටත් පිරිසෙයින් මෙම සූත්‍රය ක්‍රි:ව: තුන්වන සියවසේ මැද භාගයේ දී සම්පාදනය විණැයි පිළිගැනීමට ඇති ප්‍රබලතම සාක්‍ෂ්‍යයක් වන්නේ මෙම සූත්‍රය ධර්මරක්‍ෂ විසින් ක්‍රි:ව: 297 දී චීන බසට පරිවර්තනය කර තිබීමය ඒවන විට චීන බසට පරිවර්තනය කිරීම අවශ්‍ය කොට සැලකීමට තරම් සම්භාව්‍ය තත්ත්වයකට මෙම සූත්‍රය පත් වී තිබීම මෙය ඊට සැහෙන කලකට පෙර සම්පාදනය වී පිළිගැනීමක් ලබා තිබුණු බවට සාධකයකි. ක්‍රි:ව: හතරවන සියවසේ විසූ අතිශ්‍රේෂ්ඨ ආචාර්යවරුන් දෙදෙනෙකු වන අසංග සහ එතුමාගේ සොහොයුරු වසුබන්ධු විසින් මෙම සූත්‍රය ගැන විශේෂයෙන් සඳහන් කර තිබීම ද දශභූමික සූත්‍රය ක්‍රි:ව: තුන්වන සියවසට අයත් යැයි නිගමනය කිරීමට අනුබල දෙන සාධකයක් සේ සැලකිය හැකිය.

දශභූමික සූත්‍රය සාපේක්‍ෂව බලන කල කෙටි සූත්‍රයක් වශයෙන් හැඳින්විය හැකිය. ගද්‍ය-පද්‍ය මිශ්‍ර දෙමුහුන් සංස්කෘත භාෂාවෙන් රචනා කොට ඇති දශභූමික සූත්‍රය පරිච්ඡේද එකොළොසකින් සමන්විතය. මුල් පරිච්ඡේද දහය දශභූමි විස්තර කිරීම සඳහා වන අතර “පරින්දනා පරිවර්ත” යනුවෙන් නම් කොට ඇති එකොළොස් වන පරිච්ඡේදය ග්‍රන්ථ සමාප්ති සටහන වශයෙන් සැලකිය හැකිය. සූත්‍ර නිදානය, කථිකයා හා සූත්‍ර දේශනය

සිදුවුණේ කිනම් ස්ථානයක ද ආදි විස්තරයන්ට අමතරව මෙම සූත්‍රයේ ඇති සුවිශේෂ වටිනාකම හුවා දැක්වීම මෙම පරිච්ඡේදයේ අරමුණු වී ඇත.

දශභූමික සූත්‍රය ගද්‍ය-පද්‍ය මිශ්‍ර භාෂාවකින් රචනා කොට ඇති අතර එහි ආධ්‍යානය සඳහා යොදාගෙන ඇත්තේ ගද්‍ය ය. පද්‍ය බොහෝ අවස්ථාවන්හි ගද්‍ය පාඨයන්ගේ අදහස්වල පුනරුක්තියක ස්වරූපයක් ගනී. සමහර ගද්‍ය ප්‍රාකෘත භාෂා ලක්ෂණයන්ගෙන් ගහණය. මෙම ප්‍රකාශන ගාථා පසුව එක් කරනු ලැබුවක් බව පුසරු පඬිවරයාගේ මතය බව ඉහත දැක්විණි. මෙම සූත්‍රය සංස්කරණය කොට පළ කළ පී. එල්. වෛද්‍ය නම් වියනා ද එම සංස්කරණයට සපයන හැඳින්වීමේ දී මේ අදහස පිළිගෙන ඇත .

දශභූමික සූත්‍රයේ භාවිත භාෂාව මධ්‍යතන ඉන්දීය උපභාෂා ගණයට වැටේ. මෙය කිසියම් පැරණි මධ්‍යතන ඉන්දීය උපභාෂාවන්ගේ ආභාසය ලබා සැකසුණා වූ ද කල් යාමේ දී සංස්කෘත භාෂාවේ බලපෑම්වලට හසු වී සැකසී ඇත්තා වූ ද උපභාෂා මාධ්‍යයක් බව එච්ජර්ටන් දක්වා ඇත.¹⁰ කල් යත්ම සංස්කෘත බලපෑම අධික වීම නිසා මෙම උපභාෂාවසම්භාව්‍ය සංස්කෘත භාෂාවට ආසන්න තත්ත්වයකට පත් වී ඇත. මෙම දෙමුහුන් සංස්කෘත භාෂා උතුරු ඉන්දියානු බෞද්ධයන් විසින් සාමාන්‍යයෙන් ආගමික කර්තව්‍යයන් සඳහා යොදාගනු ලැබිණැයි ද එච්ජර්ටන් පවසයි.¹¹

ප්‍රාකෘත භාෂා ගණයට ආසන්න කිසියම් උපභාෂාවකට සංස්කෘත භාෂා ලක්ෂණ කැවීමට ගත් උත්සාහය දශභූමික සූත්‍ර භාෂා ශෛලියෙන් මනාව දැක ගත හැකිය. පහත සඳහන් ඡේදය මෙබන්දකි.¹²

“ප්‍රමුදිතායාං බෝධිසත්ත්වභූමෝ සථිතෝ බෝධිසත්ව: ප්‍රාමෝද්‍ය බහුලෝ හවති ප්‍රසාද බහුල: ප්‍රීතිබහුල: උත්ප්ලාවනා බහුල: උදග්‍රිබහුල උත්සිබහුල උත්සාහ බහුලෝස්ථම්භහුලෝ විහිංසාබහුලෝ ක්‍රෝධබහුලෝ හවති”

“ස ශ්‍රද්ධාධිපතෙයතයා ප්‍රසාද බහුලතයා අධිමුක්ති විශුද්ධයා අවකල්පනා බහුලතයා කෘපාකරුණාහිනිර්හාරතයා මහාමෙත්‍රසුපෙතතයා අපරිබින්න මානසතයා හ්‍යපත්‍රාප්‍යාලංකාරතයා ක්ෂාන්තිසෞරතොපෙතතයා තථාගතාර්භත් සමයක් සංඛුද්ධ ශාසනගෝචර විත්‍රීකරණතයා රාත්‍රිංදිවාතාප්ත කුශල මුලෝපවයතයා.”¹³

කිසියම් ප්‍රාකෘත උපභාෂාවකින් ඉදිරිපත් වුණු අදහස් සංස්කෘත වචන මිශ්‍ර කොට සංස්කෘත භාෂා ශෛලියකින් ඉදිරිපත් කිරීමට ගත් උත්සාහයක් මෙයින් මනාව පැහැදිලි වේ.

සම්භාව්‍ය සංස්කෘත භාෂාවේ විශේෂ බලපෑම දීර්ඝ සමාස ආදිය යෙදී තිබීමෙන් මනාව පැහැදිලිය. මෙබඳු දීර්ඝ සමාස යෙදුම් ද බහුල කොට දැකගැනීමට සූත්‍රයෙහි දක්නට ඇත.¹⁴

“යදුත නිරවශේෂ සර්වසත්ත්වධාතු රූපාරූපී
සංඥාසංඥිනෙවසංඥි නාසංඥාණ්ඩජ ජරායුජසංස්වේදජෝපපාදුක.
ක්‍රොධාතුකපර්යාපන්ත ෂඩ්ගති සමවසෘත
සර්වෝපත්තිපර්යාපන්තනාමරූප සංගෘහිතාශේෂ සර්වසත්ත්වධාතු
පරිපාචනය”²⁰
(පි 94-95)

සමහර යෙදුම් පාලියෙහි හෝ සංස්කෘතයෙහි හෝ බහුලව දක්නට නොලැබෙන ඒවාය. “යථාබලං යථාභජමානං” යන්න එබන්දකි. මෙය මධ්‍යතන ඉන්දීය උපභාෂාවකට ආවේණික වූ යෙදුමක් සේ පෙනේ. එය ශක්ති පමණින්, කැප වූ පමණින් වැනි අදහස් ප්‍රකට කිරීම සඳහා යොදා ඇති සේය. විපුල බව, සීමා රහිත බව පෙන්වීමට නිතර යෙදෙන්නකි.”

“ධර්මධාතු විච්චලං ආකාශධාතු පර්යවසානං අපරාන්තකෝටි නිෂ්ඨං”¹⁵ යන්න (පි: 3) මෙහි වචනාර්ථය පැහැදිලි වුව ද එයින් කියැවෙන අදහස් මනසෙහි වික්‍රීකරණය කරගැනීම පහසු නැත.

සමහර තැනක භාෂා ශෛලිය ගාඪ වුව ද බොහෝ තැන්වල භාෂාව සුගමය, සරලය. විස්තරය අඛණ්ඩව ගලා යන ලෙස ඉදිරිපත් කර ඇත. එහෙත් විවිධ සමාධි නම් කෙරෙන තැන අපැහැදිලිය. එම සමාධිවල නියම සන්ධාරය අවබෝධ කොට ගත නොහැකිය. බොහෝ විට හැඟෙන්නේ එබඳු සමාධි හුදු නාමමාත්‍රයන් පමණක් බව ය. එපමණක් නොව මහා ප්‍රණිධාන ආදිය පිළිබඳව කෙරෙන විස්තර වුවද හුදු වචන මාත්‍රයන්ටම සීමා වූණු ඒවා දෝ යන්න ගැන සැක පහළ වේ.¹⁶

දැකගැනීමක සූත්‍ර සම්පාදකයා පාලි බෞද්ධ සම්ප්‍රදායය පිළිබඳව සෑහෙන පරිචයක් ඇතිව සිටියේ යැයි නිගමනය කිරීමට තුඩු දෙන සාධක මෙම සූත්‍රයෙන් සොයාගත හැකිය. පාලි වචන සංස්කෘතයට නගා ඉදිරිපත් කරන්නට ගෙන ඇති උත්සාහය මින් එක් සාධකයකි. සාමුක්කංසික යන්න සාමුක්කර්ෂිත ලෙස යොදා ඇත.¹⁷ පවිත්‍ර බව දැක්වීමට

“අනේ,” යන්න යොදා ඇත. පාලියෙහි යෙදෙන “ඵලගල” යන යෙදුම බලන්න. එසේම පාලියෙහි යෙදෙන වත්ථුපකරණ, ජීවිතෝපකරණ, අනභිස්සර වෙනුවට නනභිස්සර වැනි පද යොදා තිබීම පාලි සූත්‍ර භාෂා පිළිබඳ මෙම සම්පාදකයා තුළ වූ පරිචය ප්‍රකට කරයි. එසේම පාලියෙහි යෙදෙන නිබ්බානපරම යන්නට අනුරූපව ධර්මධාතුපරම යන්න සකසා ගෙන ඇත.¹⁸ එපමණක් ද නොව සූත්‍රාගත මූලික ධර්මයන් පිළිබඳව ද හෙතෙම මනා අවබෝධයක් ලබා සිටී බව ඉතා පැහැදිලිය. සූත්‍රාගත බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය මගින් ඉදිරිපත් කෙරෙන මූලික ඉගැන්වීම් සියල්ලම පාහේ එම සම්පාදකවරයා දශභූමික සූත්‍රයෙහි ඒ ඒ භූමි තුළට රිංගවා ඇත. ඇත්ත වශයෙන්ම සවන භූමිය දක්වා ඇති බෝධිසත්ත්ව වර්ගාවට පදනම ද සපයන මූලික ඉගැන්වීම් හා මරණය මුල් බුදු දහම මගින් ඉදිරිපත් කෙරෙන ඉගැන්වීම් හා වර්ගාව සතර සත්‍යය ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ත්‍රිලක්‍ෂණය කර්මය ප්‍රතිත්‍යාසමුප්පාද ධර්මය පංචශීලයේ බ්‍රහ්මචිහාර ආදී සියලු මූලික බෞද්ධ ඉගැන්වීම් දශභූමික සූත්‍රයෙහි අඩංගුය එපමණක් නොව මීට ඉහත ද පෙන්වා ඇති පරිදි සතර සංග්‍රහ වස්තු පාරමිතා ආදී සමාජගත වර්ගාවන් මෙම භූමි සංකල්පය හා මුසුකොට ඉදිරිපත් කිරීමට දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදක සමත්ව ඇත.

මෙහිදී විශේෂයෙන් සැලකිය යුතු කරුණකි. එනම් බොහෝ මූලික ඉගැන්වීම් වලින් ඔහු ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ පාලි සූත්‍රාගත සම්ප්‍රදායයේ දැක්වෙන පරිදි ම ය. දශභූමික සූත්‍රයෙහි එම කරුණ දක්වා ඇති ආකාරය හා සූත්‍රයන්හි එම කරුණු ඉදිරිපත් කොට ඇති භාෂා ශෛලිය කෙතරම් සමාන දැයි කිවහොත් දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදක අදාළ සූත්‍ර තමන් ඉදිරියේ තබාගෙන ඒ අනුව ම එම කරුණු ඉදිරිපත් කරන්නට යෙදුණේ දැයි සිතේ.

ශීලය ගැන කරන විස්තර මීට කදිම නිදසුනකි. එහිදී පාණාතිපාතය පිළිබඳ ව කෙරෙන විස්තරය නිදසුනක් සේ ගත හැකිය. ප්‍රකෘති දශ කුශල කර්ම පට්ඨයටත් එය විස්තර කෙරෙන්නේ මෙලෙස ය.¹⁹

“ප්‍රාණාපතිපාතාත්ප්‍රති චිරතෝ භවති නිහත දණ්ඩෝ නිහත ශස්ත්‍රො නිහතවෙරෝ ලජ්ජාවාන් දයාපන්න: සර්ව ප්‍රාණී භූතේෂු හිතසුධානුකම්පි මෛත්‍රචිත්ත:”

මජ්ඣිම නිකායේ සෙවිතබ්බ ආසෙවිතබ්බ සූත්‍රයේ ඒ සම්බන්ධයෙන් ඇති විස්තරය මෙසේය.²⁰

“ඉධ භන්තෙ එකච්චො පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිච්චරතොහොති නිහිතදණ්ඩො නිහිත සත්ථෝ ලජ්ජී දයාපන්තො සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී විහරති.”

අදින්නාදානය විස්තර කිරීමේ දී ද පාලි සම්ප්‍රදායයේ දැක්වෙන ඉතාම වැදගත් යෙදුම් දශභූමික සූත්‍රයෙහි ද දක්වා ඇත. අදින්නාදානය සම්පූර්ණ වීමට යමක් සොරසිතින් ගත යුතු බව සෙවිතබ්බ ආසෙවිතබ්බ සූත්‍රයේ මෙසේ දැක්වේ.²¹

“යං තං පරස්ස පරචිත්ථුපකරණං ගාමගතංවා අරඤ්ඤගතං වා තං අදින්නං ථෙය්‍ය සංඛාතං ආදාතා හොති.”

දශභූමික සූත්‍රයේ එය විස්තර කරන්නේ මෙලෙස ය:²²

“ස පරපරිගාහිතෙහොයා වස්තුභ්‍යා: පරපරිගාහිතසංඥී ස්තෙයචිත්තමුපස්ථාප්‍ය අන්තඤස්තෘණපර්ණමපි නාදත්තමාදාතා භවති ක: පුනර්වාදෝත්තෙහොයා පීචිතෝපකරණේභ්‍ය” (පි 15)

කාමේසුමිච්ඡාවාරය විස්තර කරන පාලි සම්ප්‍රදායය ලිංගික සබඳතා නොපැවැත්විය යුතු ස්ත්‍රීන් දසකොටසක් නම් කරයි. දශභූමික සූත්‍රය එම අදහසම ඉතා සංකෂිප්තව මෙසේ දක්වයි:²³

“ස්වදාරසංතුෂ්ඨා: පරදාරානභිලාෂී පරපරිගාහිතාසු ස්ත්‍රීසු පරභාර්යාසු ගෝත්‍රධිවජධර්මරක්ෂිතාසු” (පි 15)

සෙසු ශික්ෂාපාද ගැන විස්තර මෙලෙස පාලි සම්ප්‍රදායට බෙහෙවින් සමාන වන අයුරින් දක්වා ඇත. ධ්‍යාන වැඩීම අභිඤ්ඤා වැඩීම ආදිය ගැන කෙරෙන විස්තරය ද මෙබඳුම සමානකම් දක්වයි.

දශ අකුශල කර්ම පථ ගැන කෙරෙන විස්තරයේදී කර්ම පිළිබඳව ඉදිරිපත් කරන කරුණු කෙනෙකුගේ සිහියට නංවන්නේ මජ්ඣිම නිකායේ චූල්ලකම්ම විභංග මහා කම්ම විභංග සූත්‍රවල ඇති විස්තරය.

අට වන භූමිය වන අභිමුඛී භූමිය පිළිබඳ කෙරෙන විස්තරයෙහි ඇතුළත් ප්‍රතිත්‍යාස සමුත්පාද ධර්මය හා ප්‍රතිත්‍යාස න්‍යායය පිළිබඳ විස්තරය, සත්ත්වයාගේ පැවැත්ම ගැන හවයෙන් හවයට සත්ත්වයා සංක්‍රමණය වන ආකාරය ගැන කෙරෙන විස්තරය. එය දුක්ඛස්කන්ධයට මුල් වන ආකාරය ප්‍රතිත්‍යාස සමුත්පාද න්‍යායය අනුව මෙහි විස්තර කර ඇත. ඒ පිළිබඳව නිකාය හා පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය හදාරන අය විසින් සංසන්දනය කළ යුතුය.²⁴

“තෙන ඛලු පුනරිමේ ඛලබ්බධා අත්මාහිනිවිජ්ඨා අඥානතිමිරාවාතා භාවාභාවාහිලාභිණෝ යෝනිගො මනසිකාර ප්‍රසාතා විපට්ඨයාතා මිට්ඨානුචාරිණ: පුණ්‍යා පුණ්‍යා තෙඤ්ජ්‍යා නහි සංස්කාරානු පචින්චන්ති තෙණං තෙ: සංස්කාරෙ රචරෝපිත විත්තබ්ඪ සාසුචං සොපාදානමායතාං ජාතිජරාමරණ පුනර්භවාහිනිර්වාත්ති සංභවෝපගතං භවති-නාමරූපාංකුරුප්‍රාචීර්භවති පංචනා මිත්ථියාණං ප්‍රවාත්තිර්භවති ප්‍රවාත්තා නාර්න්දියා....ස්පර්ශ: ස්පර්ශස්‍ය සන්තිපතතො වෙදනා...”

මේ ආකාරයෙන් උත්පාදනයන් ඉන් හවයක් එමගින් ස්කන්ධ පංචකයක් එයින් හට ගන්නා ගතිපංචකයෙහි මිලාන වීමත් විස්තර කරන දශභූමික සූත්‍රය ඉන් අනතුරුව ද්වාදශාකාර ප්‍රතිත්‍යාස සමුත්පාද න්‍යායය දක්වයි.

“සත්‍යෙෂ්චනහිඥානං පරමාර්ථතො” විද්‍යා අවිද්‍යා ප්‍රකාශස්‍ය කථමණෝ විපාක: සංස්කාරා: සංස්කාර සන්තිශ්‍රිතං ප්‍රථමං චිත්තං විඥානම් විඥානසහජාශ්චත්චාර උපාදානස්කන්ධා නාමරූපම්-පංචෙන්ඤ්ජිය නිපාතො දු:ඛම් මනෝදාෂ්ටිනිපාතෝ දෙගර්මනස්‍යම් දු:ඛ දෙගමනස්‍ය ඛහුලත්චසංභුතා උපායාසා: ඒවමයං කෙචලො දු: ස්ඛකන්ධො දු:ඛ වාක්ෂෝ හිනිච්චතතෙ කාරක වේදක විරහිතඉති”

මෙය ද්වාදශාංග ප්‍රතිත්‍යාසසමුත්පාද ධර්මය ඉතා පැහැදිලි හා සරලව ඉදිරිපත් කිරීමකි. ඉතා ගැඹුරු ධර්මයක් වුවද සුගම ලෙස සරලව ඉදිරිපත් කිරීමටද දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදකවරයා සමත් වී ඇති අයුරු මෙයින් ඉතා පැහැදිලි වේ.

මේ ධර්ම කරුණු ඉදිරිපත් කොට ඇති ආකාරයෙන් පැහැදිලි වන්නේ ඔහු මහා දාර්ශනිකයකු නොව සූත්‍ර දේශනා පිළිබඳව මනා පරිචයක් හුරුවක් ඇසුරක් ලබා පරිපෝෂණය වුණු දැනුමක් ඇති ඛහුග්‍රැත අයකු බවය. සූත්‍රගත ධර්ම කරුණු පිළිබඳ නිරාකුල අවබෝධයක් මෙන් ම එම අවබෝධය පැහැදිලි ලෙස සෘජුව ප්‍රකට කිරීමේ

හැකියාවක් ද ඔහු සතුව පැවති බවට මෙවන් ධර්ම කරුණු ඉදිරිපත් කර ඇති ආකාරය සාක්ෂ්‍ය දරයි.

මීට අමතරව දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදකයා මාධ්‍යමක දර්ශනයේ ශුන්‍යතාවාදය ද ස්වකීය විස්තරයටම එක් කොටගෙන ඇත. මාධ්‍යමක දර්ශනය මහායාන බුදුදහමේ අංගයක් කොට සලකතොත් භූමි සංකල්පයට මහායාන දාර්ශනික පදනමක් සැපයීමට ඔහු උත්සාහ ගෙන ඇත්තේ මේ ශුන්‍යතාධර්මය ගොනු කිරීමෙන් බව පෙනේ. අනාත්මවාදයෙන් ඔබ්බට ගොස් එනම් පුද්ගල නෛරාත්ම්‍යවාදයෙන් නොනැවතී ධර්මනෛරත්ම්‍ය සාක්ෂ්‍යත් කරන්නට බෝධිසත්ත්වයකු යොමු විය යතු බව සනාථ කොට දක්වන්නේ මේ ශුන්‍යතාවාදය පදනම් කොටගෙන ය. සූත්‍රාගත අනාත්මවාදය වඩාත් තහවුරු වන අයුරින් මෙම ශුන්‍යතාවාදය ඉදිරිපත් කිරීමට දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදකවරයා සමත් ව ඇත. එමෙන් ම මේ ශුන්‍යතා ධර්මය ඉදිරිපත් කිරීමේ දී වුවද ගුප්ත බවකින් තොරව එම කරුණු ඉදිරිපත් කිරීමෙන් ඔහු සරලව කරුණු දැක්වීමේ ඔහු සතුව තිබූ හැකියාව මනාව ප්‍රදර්ශනය කොට ඇත.

ශුන්‍යතා දර්ශනය පමණක් නොව විඥානවාදී චිත්තමාත්‍ර ධර්මය ද ඔහු ස්වකීය කෘතිය තුළට මනාව සංකලනය කොට ඇත. ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය පැහැදිලි කරන හෙතෙම විඥානවාදී චිත්තමාත්‍ර ධර්මය ඉදිරිපත් කිරීමට එය අවස්ථාව කර ගනී. හෙතෙම මෙසේ දක්වයි.²⁶

“තසෙසවං භවති-කාරකාභිනිවෙශන: ක්‍රියා: ප්‍රඥායන්තේ යත්‍ර කාරකො නාස්ති ක්‍රියාපි තත්‍ර පරමාර්ථතො නොපලභ්‍යතේ තසෙසවං භවති. චිත්තමාත්‍ර මිදං යදිදං ත්‍රොධාතුකම් යාන්‍යපීමානී ද්වාදශ භවාංගානි තථාගතෙන ප්‍රභෙදශොව්‍යාබ්‍යාතානි අපි සර්වාණ්‍ය ව තානි චිත්තසමාශ්‍රිතානි”

මෙලෙස හෙතෙම විඥානවාද න්‍යාය අනුව ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදය පැහැදිලි කොට දක්වයි.

“යස්මින් වස්තුනිහි රාගසංයුත්තං චිත්තමුත්පද්‍යතෙ තද්විඥානම් වස්තුසංස්කාරෙස්මි මොහෝ විද්‍යා අවිද්‍යා චිත්ත සහජං නාමරූපම් නාමරූපවි වෘද්ධි: ෂඩායතනම්” (පි 32)

මේ ආකාරයෙන් දශභූමික සූත්‍ර සම්පාදකවරයා ඉතා ක්‍රමවත් ලෙස බෞද්ධ සම්ප්‍රදාය තුනක මූලික සිද්ධාන්ත සම්මිශ්‍රණය කොට ස්වකීය කෘතිය සකස් කිරීමට සමත් වී ඇත. ඔහු

නව දර්ශනයක් ඉදිරිපත් කරන දාර්ශනිකයකු නොව විවිධ බෞද්ධ සම්ප්‍රදායන් මනාව හැදෑරූ ඇසු පිරු තැන් ඇති බෞද්ධයකු බව ඔහු බෞද්ධ මූලධර්මයන් මනාව සංකලනය කොට ඇති ආකාරයෙන් වඩාත් තහවුරු වේ.

දශභූමික සූත්‍රය අසංග, වසුඛන්ධු වැනි මහා දාර්ශනික විද්වතුන්ගේ පැසසුමට ලක් වී තිබුණ ද එය හුදෙක් එබඳු විද්වතුන් සඳහාම ලියැවුණක් නොවන බව රචනා කොට ඇති සුගම සරල ශෛලියෙන්ම පැහැදිලි වේ. බෝධිසත්ත්ව වර්යාව ක්‍රමවත්ව සකස් කොට ජනප්‍රිය කිරීම ඔහුගේ පරමාර්ථය වී ඇතුවා සේය. සද්ධර්මපුණ්ඩරික සූත්‍රය මෙන් ථෙරවාදී බුදුදහම නිර්දය ලෙස “හීන” කොට සලකා ඉවත නොදමා විවිධ සම්ප්‍රදායයන් ක්‍රමවත් ලෙස සංකල්පනය කරන සරල උපමා ආදිය යොදා මෙම කෘතිය ඉදිරිපත් කොට ඇත්තේ ද එයට වැඩි දෙනෙකුගේ අවධානය යොමු කරවීම අරමුණු කොටගෙන විය යුතු ය. සමහර උපමා ඉතා සිත් ගන්නා සුලු ඒවා ය.²⁸

10 “අන්තරික්ෂ ඉවරංගචිත්‍රණා
මාරුත: බගපථාශ්‍රිතො යථා
ඥානමෙවමිභ භාගභ: කෘතං
දුර්දභං භගවතාමනා සුවම්” (පි 4)

“තද්දයථාපි නාම භවන්තො ජිනපුත්‍රා ජාතරූපං කුශලේන කර්මාරෙණ යථා යථාන්තො ප්‍රක්ෂිප්‍යතෙ, තථා තථා පරිශුද්ධාති. කර්මණාංච භවති විභූෂණාලංකාර විධිජු යථාකාමතයා”²⁹

“ජාතරූපං කුශලස්‍ය කර්මාරස්‍ය භස්තගතං තුල්‍යධරණ මෙව ප්‍රමාණෙනාවෙ තිෂ්ඨතෙ” (පි 30)

දශභූමික සූත්‍රය ඉන්ද්‍රියාව තුළ ඉතා ජනප්‍රියත්වයට මෙන්ම පූජනීයත්වයට පත් වූ බවට සැකයක් නැත. නව ධර්ම අතර ඇතුළත් වීමත් මහා වෛපුල්‍ය සූත්‍ර ගණයේ ලා සැලකීමත් එමෙන්ම අවතංසක සූත්‍ර ගණයේ ලා සැලකීමත් පමණක් නොව අවතංසක සූත්‍රයේ කොටසක් ලෙස පිළිගැනීමත් මීට සාධකය. ඉතා ඇත අතීතයේදී ම එනම් ක්‍රි:ව: 297 දී ධර්මරක්ෂයන් විසින් චීන බසට පෙරළීම එම අවධිය වන විට මෙම සූත්‍රය ලබා තිබූ වැදගත්කම මැන ගැනීමට සාධක වේ.³¹ ඉන් අනතුරුව ක්‍රි:ව: 406 දී කුමාරජීවයන් විසින් ක්‍රි:ව: 500-516 අතර කාලයේ දී බෝධිරැවි විසින් ද ක්‍රි:ව: 789 දී ශිලධර්ම විසින් මෙම සූත්‍ර චීන බසට පෙරලා දැමිණි. නාගාර්ජුන නම් පඬිවරයකු විසින් මුල් භූමි දෙක සඳහා ලියන ලද අර්ථකථනය වන දශභූමික විභාෂා ශාස්ත්‍රය නම් කෘතිය කුමාරජීවයන් එයින්ම චීන බසට

පෙරළනු ලැබ ඇත.³² එපමණක් නොව මෙම කෘතිය ටිබෙට් හා මොන්ගෝලියානු භාෂාවලට ද පරිවර්තනය කර ඇත.

වර්තමානයේ දශභූමික සූත්‍රය විද්‍යාර්ථීන්ගේ අවධානයට ලක්වන්නට වූයේ බී. හොප්සන් බ්‍රිතාන්‍ය සිවිල් සේවකයා විසින් මෙම ග්‍රන්ථයේ අත්පිටපත් නේපාලයේ තිබී සොයා ගැනීමෙන් අනතුරුවය. මේ සොයාගැනීම පිළිබඳව පෙරඅපර දේදිගම විද්වත්හු විශේෂ උනන්දුවක් දැක්වූහ. සොයාගනු ලැබුණු ග්‍රන්ථවල අත්පිටපත් පිළිබඳව විස්තර සටහන් 1882 දී පමණ රාජේන්ද්‍ර ලාල් මිත්‍ර නම් ඉන්දීය විද්වතා විසින් පිළියෙළ කරන්නට යෙදිණි. එච්. පී. ශාස්ත්‍රී නම් තවත් ඉන්දීය විද්වතෙක් දශභූමික සූත්‍රය පිළිබඳ තරමක දිග විස්තරයක් මෙයට ඇතුළත් කළේය. 1833 දී සී. බෙන්ඩ්ල් විසින් පිළියෙළ කරන කේම්බ්‍රිජ් විශ්ව විද්‍යාලයේ ඇති සංස්කෘත අත්පිටපත් නාමාවලියේ ද දශභූමික සූත්‍රය ගැන සඳහන් වේ. බෙංගාලයේ ආසියාතික සංගමය භාරතයේ පැවැති සංස්කෘත අත් පිටපත් නාමාවලිය පිළියෙළ කිරීමේදී කළ එච්. පී. ශාස්ත්‍රී නැවත වරක් මෙම ග්‍රන්ථයේ සාරාංශයන් එම නාමාවලියට ඇතුළු කළේය.

මෙම කෘතිය පිළිබඳව විද්වතුන්ගේ විශේෂ අවධානය යොමු වීමට හේතු වූණු තවත් සඳහනක් වශයෙන් ඩී. ටී. සුසුකි නම් ශ්‍රේෂ්ඨ විද්වතා විසින් 1907 දී ලියන ලද *Outlines of Mahayana Buddhism* නම් කෘතිය දැක්විය හැකිය. බෝධිසත්ත්ව වර්යාව පිළිබඳ සැහෙන විස්තරයක් කළ සුසුකි පඬිවරයා දශභූමික සූත්‍රයේ චීන පරිවර්තනයක් ඇසුරෙන් බොහෝ කරුණු එහි ලා දැක්වීය. මෙයින් දිරිගැන්වුණු දලා වැලේ පූසං 'Le Musson' නම් ශාස්ත්‍රීය සඟරාවේ සංස්කෘත හා ටිබෙට් බසින් කොටස් වශයෙන් මෙම කෘතිය ද ප්‍රංශ බසින් පරිවර්තනයක් ද පළ කරන්නට යෙදිණි.

දශභූමික සූත්‍ර අධ්‍යයනය පිළිබඳ ඉතාම වැදගත් සිදුවීමක් වශයෙන් සැලකිය හැකි වන්නේ ජොහැන්නස් රාන්දර් නම් විද්වතා විසින් 1926 දී මෙම කෘතිය සංස්කරණය කොට පළ කිරීමය. චීන. ටිබෙට් මොංගෝලියානු ආදී පරිවර්තන උපයෝගී කොට ගනිමින් හෙතෙම හැකිතාක් දුරට තම සංස්කරණය නිවැරදි ලෙස ඉදිරිපත් කිරීමට වෙහෙස දැරී ය. මෙහි අඩංගු වූයේ ගද්‍ය කොටස පමණි.

මේ අතර රාන්දර් පඬිවරයා මෙම කෘතියට ගැටපද විවරණයක් ද සැපයීය. ඊට අමතරව හෙතෙම එස් සුසා නම් තවත් විද්වතකුගේ සහාය ඇතිව දශභූමික සූත්‍රයෙහි අඩංගු ගාථා කොටස් ද පළ කළේය.

මෙවන් පසුබිමක් තුළ මහායානය හා මහායාන සාහිත්‍යය අධ්‍යයනය කිරීමේ නියැලුණු පෙර අපර දේදිගම විද්වත්තු දශභූමික සූත්‍රය පාදක කොටගෙන නොයෙකුත් ශාස්ත්‍රීය පර්යේෂණයන්හි යෙදුණහ. ශර්දයාල් නම් විද්වතා විසින් ලියන ලදී. *The Bodisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature* (1932). මේ අතින් ඉතා ම වැදගත් තැනක් ගන්නා කෘතියකි. බෝධිසත්ත්ව වර්යාවේ ආරම්භය, පරිණාමය හා වර්ධනය පිළිබඳ ඉතා පුළුල් පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයනයක් වන මෙයට බොහෝ දුරට දශභූමික සූත්‍රය ද පාදක කොට ඇත .

---

¹ Winternitz,M, *A History of Indian Literature* , vol. II p 289, Delhi, Motilal Banarasisidass, 1993.

“If there be any one who commites many evil deeds, provided that he does not speak evil of the Mahavaipulya Sutras he, though himself a very stupid man, and niether ashamed nor sorry for all the evil actions that he has done. Yet while dying may meet a good and learned teacher who will recite and Loud the headings and tiltles of the twelve divisons of the Mahayana Scrupturses. Having thus heard the names of all the Sutras he will be freed from the greatest sins which would envoled him in births and deaths during a thousand Kalpas” (SBE. Vol. 49, Part 2, p 195)

2. Vaidya,P.L., *Dasabhumikasutram*,
Buddhist Sanskrit Texts – No.7, The Mithila Institute Post-graduate Studies and Research
in Sanskrit lerning, Darbhanga, 1967

3. Vaidya, P.L., *Dasabhumikasutram*, -ibid-

-
4. Encyclopaedia of Religion and Ethics, Vol.III, Ney York, J.Hastings, 1940
  5. Winternitz, M. *A History of Indian Literature*, vol.II, pp.312-315
-ibid-
  6. Har Dayal, *Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature*, p.384, Delhi, Motilal Banarisdass, 1999.
  7. Winternitz, M. *A History of Indian Literature*, Vol.II, p.315, - ibid-
  8. Har Dayal, *Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature*, p.272, - ibid-
  9. Winternitz, M. *A History of Indian Literature*, Vol.II, p.315, - ibid-
  10. Edgerton, Franlikn, *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*, Delhi, Motilal Banarisdass, PVT Ltd.1993 Vol. I Intoduction
  11. - Ibid -
“There remains the subject of this work which I call Buddhist hybrid Sanskrit.--- most North Indian Buddhist texts are composed in it. It is based primarily an old middle Indic vernacular not otherwise identifiable.” P.1

“...the most stricking peculiarity of this language is that from the very beginning of this tradition, and increasing on time went on, it was modifies in the direction of Standard Sanskrit have --- this mixture can, in my opinion, never have been spoken on a real vernacular. Yet it existed for senturies as a religious language, and seem to have become the prevalent language used by...”
  12. Vaidya, P.L. *Dasabhumika, Sutram*
  13. - Ibid- p.1
  14. - Ibid- p.20
  15. - Ibid- p.3
  16. - Ibid- p.5
  17. - Ibid- p.2
  18. - Ibid- p.3
  19. - Ibid- p.16
  20. මජ්ඣිම නිකාය කිරිඇල්ලේ ඤාණවිමල සංස්කරණය “සේවිතබ්බ ආසේවිතබ්බ” සුත්ත(රත්නපුර පී.වී. ජයතිලක 1994) III 82 පි.
  21. -එම- 82 83 පිපි. එම
  22. -එම- 15 පි එම

-
23. Vaidya p.2
24. -එම- 31 පි එම
25. -එම- 31 පි එම
26. -එම- 32 පි එම
27. -එම- 32 පි එම
28. -එම- 4 පි එම
29. -එම- 18 පි එම
30. -එම- 23 පි එම
31. Winternitz, M. *A History of Indian Literature*, Vol.II., p.315, ibid
32. -ibid- p.316